

Les excavacions al paratge de la Bòbila Madurell i de Can Feu (Sant Quirze del Vallès, Vallès Occidental)

ARACELI MARTÍN, JOSEP MIRET, JOSEP BOSCH, ROSA M. BLANCH, SARA ALIAGA, ROSER ENRICH, SERGI COLOMER i SILVIA ALBIZURI, de l'equip del jaciment de la Bòbila Madurell.
JOAQUIM FOLCH, JUAN MARTÍNEZ I TERESA CASAS, de l'equip del jaciment de Can Feu.

El jaciment anomenat Bòbila Madurell-Can Feu és un paratge arqueològic on es multipliquen els vestigis des del neolític mitjà a l'època romana.

En aquesta zona han anat apareixent des del 1921 un seguit de restes del neolític mitjà, vestigis aïllats del neolític antic, neolític final, bronze antic, bronze final / primera edat del ferro i època ibèrica, així com d'altres d'època romana. Els més coneguts pertanyen a la cultura dels «Sepulcres de Fossa» del neolític mitjà.

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

L'àrea arqueològica està situada dins la fossa tectònica Vallès-Penedès, que separa les Serralades Litoral i Prelitoral, on durant el Neogen varen sedimentar materials detrítics procedents de l'erosió dels relleus esmentats. La major part del paratge arqueològic és ocupada pels esmentats materials detrítics procedents de la Serralada Prelitoral i argiles vermelles quaternàries amb nivells de conglomerats i crostes carbonàtiques. La part més enlairada és ocupada per materials neògens: argiles grises i llantions de conglomerats i sorres amb nivells de nòduls carbonàtics no consolidats.

La zona més enlairada correspon a una suau elevació, anomenada serrat de Can Feu, voltada d'una extensa plana tallada pel torrent de Can Feu, a l'est i pels de la Taula Rodona i Lloret, entre d'altres, a l'oest, que conflueixen una mica més al sud al riu Sec.

Aquestes terres privilegiades pel seu clima, abundància d'aigua (també hi ha diverses fonts) i fàcil accés han estat explotades pel conreu i la pastura, que subsisteixen només en punts molt residuals davant l'avanç urbà i industrial. Així mateix, fins fa uns anys s'estenia un important bosc pel

costat nord de Can Feu, ja desaparegut. A l'actualitat, dins el paratge en qüestió, resta una cobertura arbòria molt reduïda i bastant antropitzada: alguns roures i alzines, pins, plataners, pollancre... ressegueixen els cursos dels torrents fonamentalment.

La cota màxima d'aquesta zona objecte d'estudi és de 198 m snm. i la més baixa se situa a uns 170 m snm. Els vèrtex de l'àrea afectada tenen les coordenades geogràfiques següents: 45° 99' 35", 45° 98' 85", 45° 98' 75" i 45° 98' 33" de latitud nord i 4° 24' 17", 4° 24' 55", 4° 23' 50" i 4° 23' 80" de longitud est (meridià de Greenwich).

HISTÒRIA DE LES INVESTIGACIONS

Fent un ràpid repàs de les troballes prehistòriques, assenyalarem que les primeres restes provenen dels rebaixos realitzats el 1921 amb motiu de la construcció de la via dels Ferrocarrils de Catalunya de Sant Cugat del Vallès a Sabadell. Llavors es van localitzar tres sepultures neolítiques i dues estructures no sepulcral prehistòriques, excavades per Lluís Mas i Vicenç Renom.

Deu anys més tard s'instal·lava en aquesta zona la coneguda Bòbila Madurell. L'extracció conseqüent d'argiles va provocar l'aparició de noves restes a partir de 1933, que el Sr. Renom va anar recuperant. La localització topogràfica d'aquestes es va iniciar l'any 1943, per la qual cosa és impossible situar correctament totes les anteriors, malgrat conèixer aproximadament la zona on va aparèixer (sota la mateixa bòbila, ja que aquí es van iniciar els primers rebaixos). Durant els darrers anys d'aquesta segona fase, que va ocupar quasi tota la dècada dels quaranta, es van localitzar un mínim de 54 sepultures, assimilables a la cultura dels «Sepulcres de Fossa» i 10 «fons de cabanes» neolítics i de l'edat del bronze, així com vestigis d'època ibèrica i romana. Les darreres notícies de troballes daten del 1947, si bé l'exploració de la bòbila va continuar i sabem que durant els anys cinquanta van incidir a la zona oest de la fàbrica, on sembla que no es va produir cap descoberta.

La següent intervenció va venir provocada per la construcció de l'autopista A-18 l'any 1974 i variants viàries subsidiàries. Creiem no equivocar-nos en afirmar que aquelles obres van malmetre moltes restes arqueològiques, algunes de les quals van ser tallades per les màquines. En total es van localitzar dues sepultures neolítiques i nou estructures neolítiques i de l'edat del bronze. Si bé la veu d'alarma i les primeres intervencions van procedir de col·laboradors del Museu de Sabadell, va ser l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona el que, a continuació, es va fer càrrec dels treballs, sota la direcció de Miquel Llongueras, Roger Marcet i M. Àngels Petit. Aquests treballs es van allargar fins l'any 1985, sense que es finalitzés l'excavació de tots aquells vestigis. D'aquesta actuació comptem amb alguns avanços, on es parla de sepulcres i estructures

prehistòriques aèries, interpretades com a «focs rituals». Durant els últims anys aquest equip havia excavat una llarga estructura neolítica (hàbitat 1), interpretada primer com a fons de cabana i després com a fossa.

Al llarg dels anys setanta diferents col·laboradors del Museu d'Història de Sabadell van portar a terme diverses prospeccions. Fruit d'aquests treballs és la troballa d'un fragment de ceràmica amb impressions de *cardium* –donaria peu a situar un jaciment de neolític antic–, restes lítiques prehistòriques i ceràmiques del bronze final / primera edat del ferro al voltant del Serrat de Can Feu. D'aquest últim període també es van trobar testimonis durant l'obertura del Passeig dels Estats Units, que substituiria l'antic camí de Can Feu i facilitaria la comunicació entre les poblacions de Sant Quirze i Sabadell.

Pel que fa referència al jaciment ibèric i romà, la primera notícia data del 1913 quan Joan Vila i Cinca fa referència a la troballa de diversos objectes d'època romana dins la propietat de Can Feu. L'any 1934 Vicenç Renom localitzà més troballes al sector de la Bòbila Madurell. Pels anys seixanta Lluís Mas i Rafael Subirana identifiquen un paviment d'*opus signinum*. Finalment Domènec Miquel, Eulàlia Morral i Pere Casanovas publiquen els resultats de les diverses prospeccions i fan una primera aproximació cronològica del jaciment, on dedueixen la possible presència de forns de ceràmica.

LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA DEL SERVEI D'ARQUEOLOGIA DE LA GENERALITAT

El desconeixement de l'existència del projecte Mas Duran-Can Feu, aprovat l'any 1974, que afecta unes 26 ha al sector oriental de l'autopista, destinades a naus industrials, i unes 26 ha més al sector occidental de la mateixa, on està previst construir una zona residencial, explica que no s'hagués fet prèviament una prospecció sistemàtica ni cap delimitació. L'inici de les obres, a finals de l'any 1986, va arribar per sorpresa.

La notícia de la presència de màquines excavadores al Serrat de Can Feu, que ja havien començat a obrir alguns carrers, arribava al Servei d'Arqueologia el 8 de gener. L'endemà s'aturaven les obres i s'iniciava una intervenció, encara no finalitzada. L'actuació des de la direcció del Museu d'Història de Sabadell, així com la dels seus col·laboradors, va ser exemplar en aquells primers moments d'incertesa davant la magnitud de l'àrea afectada. La resposta de la propietat i la promotora ha estat modèlica malgrat la repercussió econòmica.

ESTAT DE L'ÀREA AFECTADA A L'INICI DELS TREBALLS

D'acord amb la seva ubicació, vam decidir denominar sector A al situat al costat oriental de l'autopista i B al del costat occidental.

El sector A es perllonga des de Can Feu a l'autopista i del Passeig dels Estats Units a la via del ferrocarril. Aquí ja s'havia obert el carrer que el divideix en dues parts en sentit nord/sud (carrer número 3 del projecte), s'havien començat a obrir els que es dirigeixen transversalment cap a l'autopista (carrers 4, 5 i 6 del projecte). Tanmateix vam observar que la carena del serrat semblava lleugerament escapçada, potser com a resultat dels rebaixos que es devien haver fet des d'antic per a un millor aprofitament agrícola.

El sector B quedava pendent d'una modificació del projecte original. Aquí tot restava igual: uns terrenys rebaixats per l'explotació de la bòbila, d'altres dedicats al conreu i una forta depressió natural que correspon a la conca dels torrents.

ELS TREBALLS DE PROSPECCIÓ I DELIMITACIÓ

El primer objectiu plantejat era localitzar, en cas de conservar-se, els possibles assentaments del neolític antic, mitjà i final, l'edat del bronze, el ferro, l'ibèric i el romà. La principal expectativa radicava en trobar el poblat de la cultura dels «Sepulcres de Fossa» de la necròpolis veïna.

El 9 de gener s'arribava a un acord amb la promotora, que declarava la seva intenció de respectar el jaciment.

Paral·lelament el Servei d'Arqueologia es posava en contacte amb l'Institut Cartogràfic i el Servei Geològic del Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat, per assajar la fotografia aèria d'infraroig i aconseguir un ràpid informe geològic, respectivament. D'aquest últim demanaven sobretot la diferenciació dels estrats del quaternari, per tal de poder assegurar quan una estructura es podia considerar originalment aèria o excavada al subsòl. Ambdues Institucions van respondre ràpidament i eficaç, desplaçant alguns dels seus membres d'immediat. Això no obstant, l'estat del terreny va impedir que les proves fotogràfiques d'infraroig aportessin dades. Tampoc les fotografies aèries normals, realitzades a partir de la primavera, no van informar del que anàvem i aniríem descobrir.

Només quedaven les màquines per prospectar tantes hectàrees. L'empresa promotora va proporcionar dos retroexcavadores petites amb les quals vam començar a obrir rases en totes direccions dins el sector A. Una es va obrir paral·lela a l'autopista per comprovar si les estructures trobades al talús tenien una continuïtat aquí. La profunditat de les rases venia determinada per la localització de vestigis arqueològics o l'aparició del terra verge. D'aquesta forma es van localitzar i acotar les primeres restes, que van donar una primera idea dels jaciments. Coordinats amb l'empresa, es va optar per anar retirant per zones les terres superficials. Després es llaurava. Totes aquestes accions van ser controlades a nivell arqueològic i van permetre noves troballes. En total es va localitzar quasi un centenar d'estruc-

tures prehistòriques i tenim la certesa que poques d'elles se'ns han pogut escapar. Tanmateix comprovarem la inexistència d'un sòl prehistòric, ja que les estructures es conservaven escapçades sota la capa vegetal.

Aquesta metodologia, justificada per la necessitat de planificar una intervenció que respectés el patrimoni arqueològic sense perjudicar excessivament els interessos econòmics de la promotora i els propietaris, explica el paisatge desnivellat amb promontoris aïllats del sector A, que eren les reserves arqueològiques per excavar. En l'actualitat només resten dos promontoris corresponents a vestigis ibèrics i romans, encara en curs d'excavació.

Una prospecció similar es va efectuar en el sector B, on s'havia d'instal·lar un col·lector. Aquestes obres coincidien amb un dels carrers del projecte residencial i anava de l'autopista al torrent de la Taula Rodona, entre el camí d'accés a la bòbila i aquesta, és a dir dins el nucli del jaciment neolític conegut d'antic. La densitat de vestigis era remarcable. Es localitzaren 7 sepultures del neolític mitjà i més de 4 estructures excavades, neolítiques i de l'edat del bronze.

Els topògrafs del Servei d'Arqueologia van registrar bona part de les rases de prospecció i delimitació i la localització de tots els vestigis antics.

METODOLOGIA DE L'EXCAVACIÓ PREHISTÒRICA

Recordarem la diferenciació entre el sector A i B i advertirem que hem reservat el topònim Bòbila Madurell per designar el jaciment prehistòric i Can Feu per a l'ibèric i el romà, malgrat la coincidència espacial.

La multiplicació de les restes del sector A ens va obligar a triar una nomenclatura àgil. Atès que el projecte industrial era una realitat, vam optar per mantenir la identificació de les seves parcel·les i carrers. Així el nom que rebia cada estructura localitzada responia a la lletra de la parcel·la o número del carrer, seguit del número de troballa (per exemple, D-36, 4-1, etc).

L'excavació era precedida per la instal·lació d'una creu amb gomes elàstiques sobre cada una de les estructures. Aquesta creu, situada topogràficament, seguia l'orientació cardinal i permetia coordinar els materials i pedres i realitzar alçats, seccions i estratigrafies. Quan es comprovava que el sediment arqueològic era el resultat d'abocaments de deixalles es prescindia de la coordinació tridimensional de tots els objectes, però mai de les seccions estratigràfiques nord/sud i est/oest. La coordinació tridimensional es va mantenir en les estructures susceptibles d'aportar dades d'interès per la seva configuració o reompliment. S'ha treballat gràficament a escala 1:10 i en algun cas a escala 1:5 cm.

PRIMERS RESULTATS ALS JACIMENTS PREHISTÒRICS

La localització de vestigis es va allargar fins a l'estiu. Les excavacions s'havien iniciat el mes de febrer i pel que respecta al jaciment prehistòric van finalitzar el mes de desembre. Al llarg d'aquests treballs han participat nombrosos estudiants de les dues universitats i diversos aficionats a l'Arqueologia, i hem pogut comptar amb la col·laboració del Museu d'Història de Sabadell i l'Ajuntament de St. Quirze del Vallès, a més del de la promotora de les obres, que ha sabut entendre el problema plantejat i l'interès històric del paratge. La inclusió d'aquest projecte arqueològic dins el conveni I.N.E.M. -Generalitat va permetre prosseguir els treballs fins al mes de desembre.

La prospecció i la posterior excavació van permetre valorar l'estat de conservació d'aquest macrojaciment. La successiva reutilització del mateix espai explica la deficient conservació de la majoria de les estructures. Com ja hem dit, sota la capa vegetal apareixien les estructures escapçades. El sòl prehistòric havia desaparegut. Al llarg de tot el paratge només restaven els vestigis enterrats d'origen, fosses sepulcral i no sepulcral, que quantificarem a continuació:

		●	▲	⊕	TOTAL
A	D	57	—	4	61
	E	26	1	—	27
	F	1	—	1	2
	carrers	3	—	—	3
B	rasa col·lector	5	7	—	12
	TOTALS	92	8	5	105

- estructures excavades d'habitació
- ▲ fosses sepulcral
- ⊕ fosses d'habitació reutilitzades parcialment com a sepultura o amb restes humanes disperses.

Si bé les excavacions prehistòriques del sector A estan pràcticament finalitzades, el material encara està en estudi i avui només podem presentar una primera aproximació dels treballs realitzats.

Fosses sepulcral

Aquest terme inclou les estructures expressament obertes per a aquesta funció. En el sector B es van localitzar 7 sepultures; sis eren fosses ovals amb un inhumat i una tenia banqueta i contenia dos esquelets (un adult i

un infant). Generalment les vam trobar precedides d'algunes pedres disperses a pocs centímetres. Els individus segueixen una orientació est/oest. Havien estat dipositats sobre l'esquena amb les cames plegades cap a la dreta, els braços plegats i/o alçats i el cap més o menys girat en aquell sentit. L'aixovar és l'habitual: geomètrics, làmines i laminetes en sílex melat, destrals de materials diversos, molins de granit, punxons i espàtules d'os, petites denes discoïdals de variscita i petits recipients carenats, menys freqüents. La quantitat i qualitat de l'aixovar varia entre les tombes, el que pot implicar diferències socials. La presència d'un infant d'uns tres anys enterrat amb un vaset, ens podria indicar que ja estava integrat a la seva societat. En el sector A, molt a prop de l'edifici romà, es va localitzar una altra fossa sepulcral prehistòrica arrasada, de difícil filiació. En aquest mateix sector hi ha diverses estructures no sepulcral, reutilitzades no exclusivament per a aquesta funció, que explicarem en l'apartat següent.

Estructures amb restes d'habitació

Així definim unes depressions artificials que ens han arribat amb vestigis d'una funció aparentment diferent per a la qual van ser obertes al subsòl. Contenen deixalles relacionables amb àrees d'habitació.

Si bé totes elles podrien definir-se morfològicament com a fosses, hem preferit diferenciar provisionalment entre fosses, cubetes i depressions irregulars segons la seva configuració i dimensions. Les considerem FOSSES quan les estructures són de planta circular o arrodonida i conserven una profunditat superior a 50 cm. Poden ser de secció troncocònica, cilíndrica, ovoide i bombada. Les troncocòniques poden assolir més de 2 m de diàmetre i 1 m de profunditat, amb volums de més de 3000 l. Dominen a l'edat del bronze final de la primera edat del ferro. Les cilíndriques i ovoides són més petites, amb diàmetres que no superen 1,50 m i volums a l'entorn de 1000 l, i es van colmar en tots els períodes prehistòrics detectats.

El fet d'haver-se trobat restes de blat i ordi carbonitzat en algunes fosses ens permet pensar en un sistema d'emmagatzematge per a cereals, tipus sitja, però podrien haver contingut d'altres aliments vegetals (fruits secs i d'altres). No hem observat cap mena de revestiment, però és possible pensar que netejarien les superfícies i com a màxim les folrarien de palla o d'algun altre material similar, per aïllar-ne el contingut de la humitat. La troballa de grans fragmenta de plaques conglomeràtiques (tortorà) a l'interior d'algunes d'elles permet intuir que podria tractar-se de les tapadores, segellades potser amb la mateixa argila. El deteriorament d'aquest possible tipus d'emmagatzematge obligaria al seu abandó, passant a continuació a ser utilitzades com a pou de deixalles: restes culinàries, entre elles les de fauna principalment domèstica, recipients i eines trencades, pedres, cendres, carbons i tovots, alguns d'aquests procedents de possibles parets, etc.

Dues de les fosses troncocòniques del bronze final / primera edat del ferro podrien haver tingut una funció de forn, atès el seu gran contingut en

condres, carbons i tovots, alguns dels quals presenten unes vores de perímetre circular i parets corbes, que recorden les còbertes mòbils dels forns de Carsac al Llenguadoc (França).

Només en les fosses s'han localitzat restes antropològiques, incompletes i sense connexió anatòmica, llevat d'un cas d'un infant plegat a la base de la fossa. Es troben barrejades amb les deixalles esmentades, llevat de dos exemples en fosses ovoides amb nivells diferenciats.

Hem preferit reservar el nom de CUBETES a les estructures de poca fondària i diàmetres d'1 m aproximadament. Tenen parets rectes o lleugerament divergents. El volum no sembla superior als 200 l. De vegades es troben molt a prop de les anteriors i amb materials aparentment contemporanis. Se n'han detectat a tots els períodes. Podrien tractar-se d'una mena de rebost de presumibles cabanes bastides a sobre els dipòsits més arrasats. La manca de traces de combustió a les parets dificulta una interpretació de brasers. El reompliment no difereix del descrit per a les fosses.

Amb el terme de DEPRESSIONS IRREGULARS reconeixem unes estructures poc definides, de mesures i morfologies molt diferents i materials de finals del neolític i de l'edat del bronze antic. De moment és arriscat avançar-ne qualsevol interpretació funcional.

Eliació cultural i cronològica i distribució espacial

El reompliment arqueològic en totes elles es redueix a fragments ceràmics, alguns vasos sencers, fragments de molins, tovots de diferents consistències i restes de fauna. El mobiliari lític és freqüent en les estructures neolítiques. El material malacològic està poc representat, de la mateixa manera que el metall, que sempre hem localitzat a les estructures més recents. Remarcarem que algunes estructures de l'edat del bronze contenien algun animal sencer en connexió anatòmica.

Volem aclarir que, fins al moment, no hem localitzat cap vestigi que pugui ser atribuït al neolític antic. El fragment cardial procedent de les prospeccions superficials no s'ha pogut contrastar amb cap tipus d'estructura, si bé no desdient una ocupació del lloc en aquell període. No oblidem que encara queda per fer la prospecció del sector B.

Som a l'espera dels resultats de les anàlisis radiocarbòniques sobre mostres de carbó vegetal. De moment només comptem amb les restes materials per identificar la cultura, aproximar la cronologia i plantejar hipòtesis referents a una virtual distribució espacial de les diferents estructures per èpoques. En aquests moments en què manca l'estudi detallat, només ens atrevirem a avançar unes observacions, que caldrà comprovar pròximament. Són les següents:

—Concentració de vestigis de la cultura dels «Sepulcres de fossa» a la zona excavada del sector B, així com a la més pròxima a aquesta de l'A, on conviuen sepultures i fosses. Aquesta concentració formaria part del jaciment conegut d'antic, al voltant de la bòbila Madurell. D'altres materials contemporanis aïllats s'han trobat enmig de la vil·la romana.

-Una dispersió de les restes del neolític final, fàcies Veraza, pertot arreu. De qualsevol manera, estan poc representades. La seva morfologia inclou tots els tipus esmentats. Aquesta identificació és possible pel material fonamentalment ceràmic, caracteritzat per l'ornamentació mitjançant cordons llisos i mûgrons superposats.

-Una concentració de vestigis del bronze antic i mitjà al vessant occidental del serrat de Can Feu (parcel·les E i D). Aquesta atribució procedeix de la presència de ceràmiques carenades, decoració d'unglades, cordons incisos, etc., motius que es generalitzen a partir de l'edat del bronze antic i perduren.

Una altra concentració se superposa a l'assentament neolític del sector B. Podria tractar-se d'un nucli una mica més antic, però s'ha de comprovar.

-Una concentració de vestigis del bronze final / primera edat del ferro sobre la carena del serrat i el vessant occidental pròxim (parcel·la D i E). Entre la tipologia ceràmica aquí localitzada hem observat grans recipients de perfils corbs i en S, superfícies brunyides, però també raspatllades i, fins i tot, grolleres, sense cap allisada. Les bases són normalment planes i de diàmetre reduït. No s'han trobat vasos fortament carenats i els acanalats són raríssims, fets que ens permeten sospitar que es tracta probablement d'un assentament d'inicis de l'edat del ferro, a l'igual que el conegut a la Universitat Autònoma de Barcelona (fig. 1).

EL JACIMENT IBÈRIC I ROMÀ DE CAN FEU

Situació

Els vestigis ibèrics i romans es troben concentrats a l'àrea que actualment ocupen les parcel·les E i F del futur polígon industrial, coincidint amb la carena del Serrat de Can Feu i sobreposant-se a la zona meridional del jaciment prehistòric (fig. 1).

L'àrea de màxima concentració de restes del jaciment romà ocupa una extensió de 2 ha i se situa entre 183 i 191 m snm.

Metodologia

Aixecada la terra vegetal i delimitats els jaciments, es va subdividir la seva superfície en sectors que inclouen les principals agrupacions d'estructures. Sobre aquests sectors vam projectar una quadricula amb mòduls de 4x4 m per tal de facilitar les tasques de registre i situació topogràfica. L'excavació es realitzà en extensió aplicant el mètode de registre proposat per E. C. Harris.

Fig. 1. - Vestigis arqueològics del sector A.

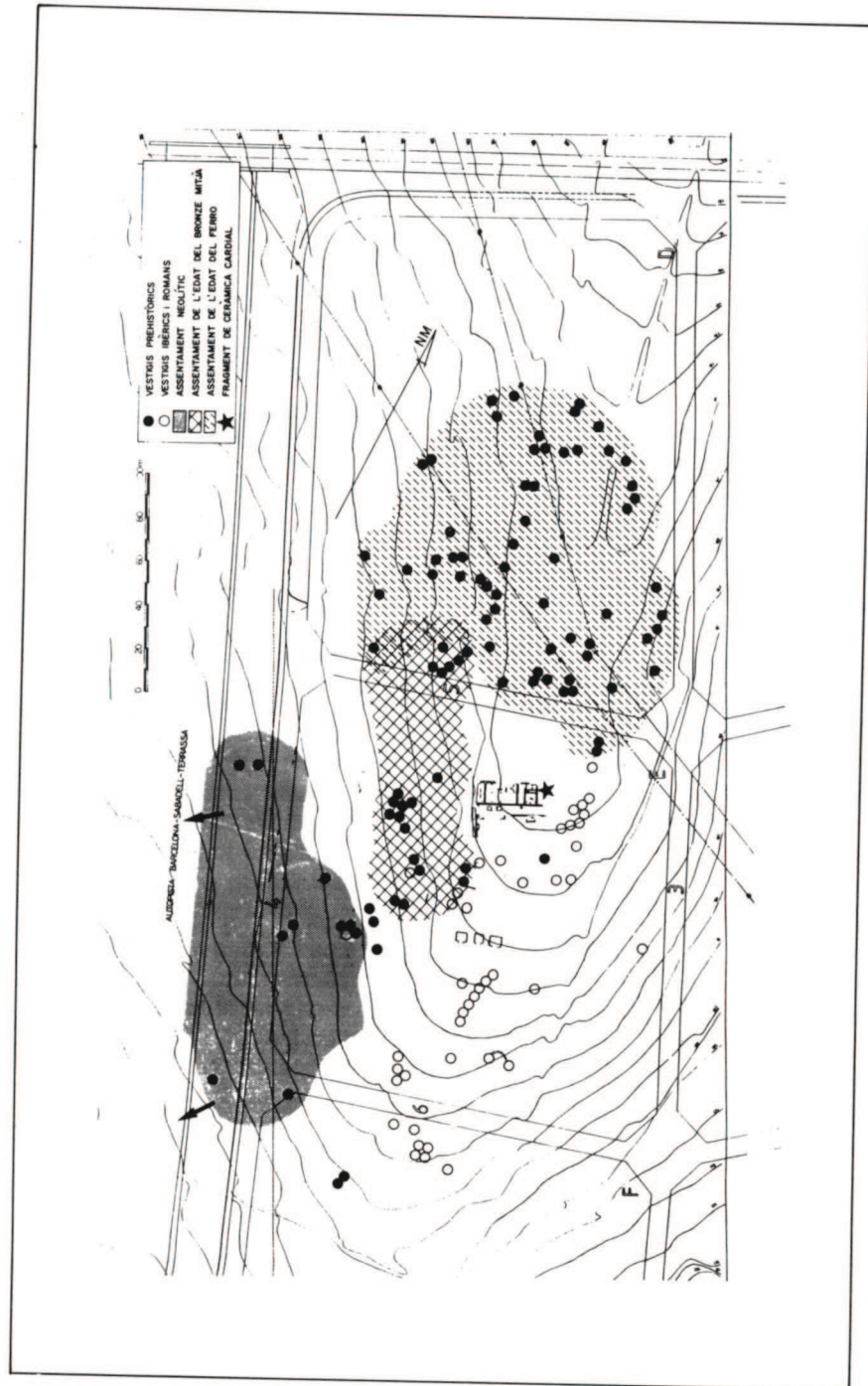

Fig. 1. – Vestigis arqueològics del sector A.

Contextualització

Tractant la xarxa viària del Vallès a partir dels estudis epigràfics, M. Mayer i I. Rodà remarquen la importància del nucli arqueològic de Can Feu en època romana, basant-se en una proposta d'itinerari ja avançada per L. Mas, segons el qual la via procedent del Pont del Diable passaria per Terrassa, entraria a Sabadell per Can Feu i dirigint-se pel carrer St. Quirze, travessaria el Pedregar i des d'aquí aniria vers el turó de la Salut.

El gran interès d'aquest itinerari no tan sols està justificat per dades epigràfiques, sinó també per la important concentració de vil·les i restes romanes tot al llarg del recorregut, des de Terrassa a Sabadell, i que actualment queden distribuïdes a banda i banda de l'actual traçat de l'autopista A-18: Can Bosch de Basea, l'Aiguacuit, Can Coret, Can Jofresa, Sant Pau de Riusec.

Les dades facilitades per estudis recents d'algunes d'aquestes vil·les coincideixen cronològicament amb la data de fundació de l'assentament romà de Can Feu, al voltant del segle I aC i perduren fins a les darreries del s. II dC, començaments del s. III dC.

DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES DESCOBERTES.

ATRIBUCIÓ CULTURAL I CRONOLOGIA

Les prospeccions i excavacions han deixat al descobert un notable conjunt de subestructures ibèriques i romanes (fonaments, dipòsits, forns, sitges). Queden ben diferenciades dues parts:

- la més septentrional està constituïda per un grup de fonaments que presenten la planta d'un edifici rectangular, més un tester i un petit forn.
- la més meridional la constitueixen tres forns paral·lels i orientats al sud-est.

S'han localitzat un gran nombre de sitges obliterades des d'època ibèrica fins als darrers moments de funcionament de la vil·la.

Sitges ibèriques

S'han localitzat 25 sitges reomplertes amb materials ceràmics ibèrics. Ocupen la mateixa àrea on s'assenten les estructures romanes.

Aquestes estructures són majoritàriament de secció ovoide i semblen trobar-se escapçades per la part superior, havent desaparegut el sòl coetani. Provisionalment les interpretem com pertanyents a un assentament on les superestructures haurien desaparegut en sobreposar-s'hi l'establiment romà.

Els materials que contenen són els característics del període ibèric ple: àmfora de boca plana, *kalathos*, ceràmica grisa de la costa catalana, urnes fetes a mà amb decoració de cordons, etc. Les sitges que han proporcionat material de vernís negre poden datar-se en el s. III aC per la presència de

ceràmica del taller de les tres palmetes radials. Cal esperar, però, el resultat de l'excavació de les sitges que resten i l'estudi dels materials per a determinar l'entitat i els límits cronològics d'aquest jaciment ibèric.

Edifici de la vil·la

Les estructures d'un edifici s'estenen en una àrea que ocupa uns 520 m², i tan sols se n'han conservat els fonaments i les estructures excavades al subsòl, localitzades a 30/40 cm del nivell superficial. És possible que els treballs agrícoles hagin degradat les restes aèries, visibles encara fa uns vint anys. Les restes conservades ens ofereixen una planta parcial que és, però, una de les més completes de la comarca.

El conjunt millor conservat presenta una planta rectangular orientada en direcció NE/SO (fig. 2). En destaquen les següents estructures:

–En l'extrem sud-oest, un paviment d'*opus signinum* que pertany a un dipòsit i una sèrie de murs que compartimenten àmbits. A l'interior d'alguna d'aquestes habitacions s'han localitzat sitges contemporànies excavades en el subsòl.

–En l'extrem nord-est, dos dipòsits comunicats i pavimentats amb *opus signinum*.

–Al sud, dos dipòsits de planta quadrada excavats al subsòl. Hi ha d'altres estructures que, parcialment conservades, dificulten la interpretació i la relació amb la resta de l'edifici. La major part dels fonaments s'assenten en una trinxera excavada en el subsòl i estan construïts amb còdols de grans dimensions lligats amb morter de calç.

Els forns

A 35 m al sud de les restes de l'edifici es troba un conjunt de tres forns arrencats, de similars dimensions i idèntica orientació vers el sud-est.

Durant la campanya de 1987 ha finalitzat l'excavació del forn situat a l'est del conjunt (forn núm. 1). Es conserva la part inferior, la cambra de combustió excavada en les argiles grises terciàries. Aquesta és quadrada (5,35 m de costat). Els murs perimetrals del forn estan construïts amb tovoets rectangulars. La cambra està dividida en dues parts per un mur axial que s'adossa al mur del fons. Les parets i el sòl de la cambra estan recoberts d'argila amb clars signes de confusió i vitrificació, on es poden observar diverses refeccions. S'ha excavat també l'habitació situada davant el *prae-furnium*, àmbit que s'utilitzà com a cambra d'alimentació.

Al nord d'aquest conjunt es troba un quart forn de planta quadrangular i dimensions més reduïdes (1,50 m de costat) que els anteriors. La cambra de combustió és l'única part conservada. Presenta un revestiment d'argila en la cara interna. A l'interior s'han localitzat quatre pilars adossats a les parets, dels quals originàriament arrencaven els arcs de suport de la graella de la qual s'han trobat alguns fragments.

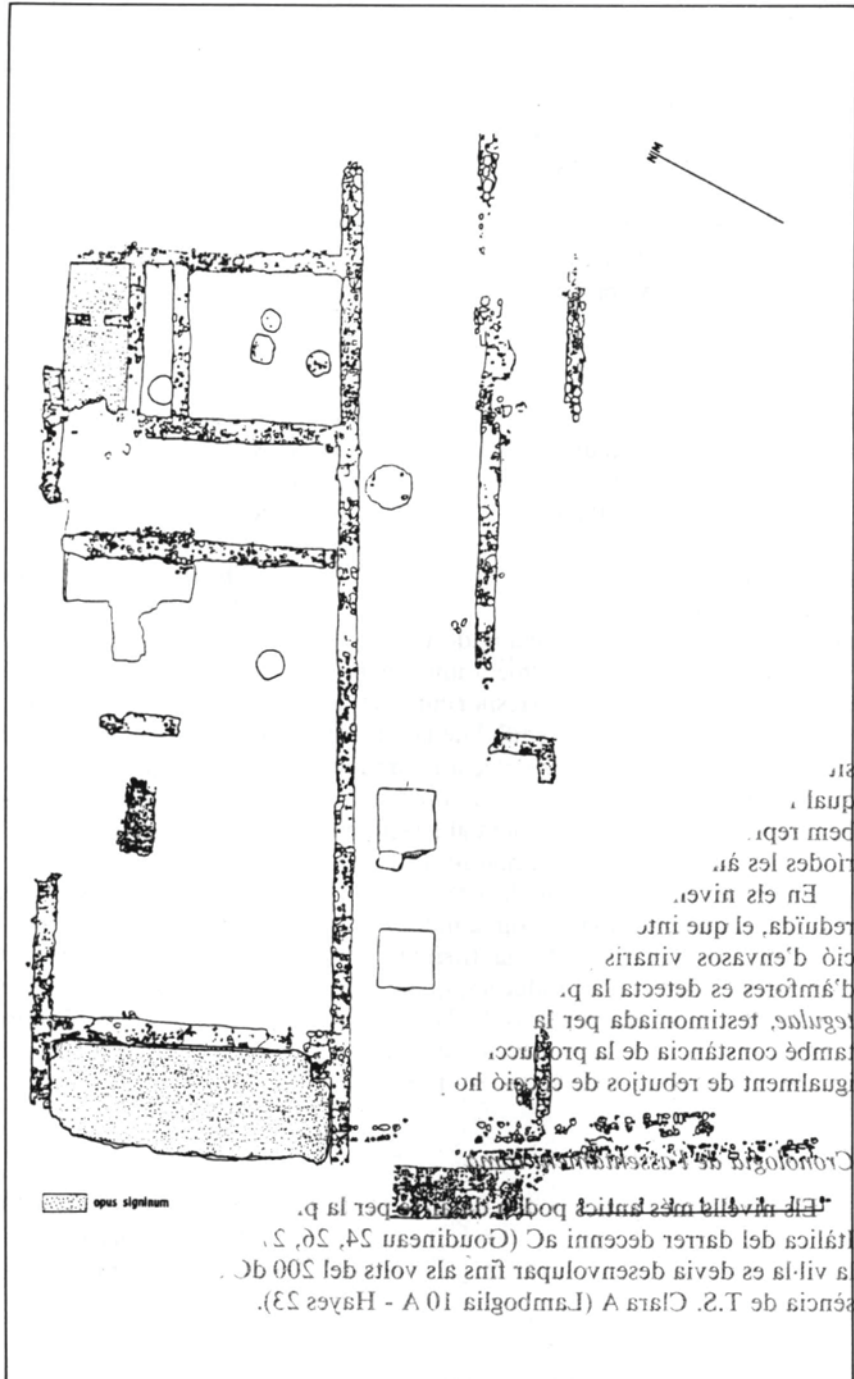

Fig. 2. - Planta de l'edifici romà de Can Feu.

El tester

Al SE de l'edifici de la vil·la ja descrit, s'hi ha localitzat una gran fossa rectangular, la qual fou utilitzada per abocar-hi restes ceràmiques en desús. Aquests fragments són principalment restes d'àmfora (Pascual 1 i Dressel 2/4), de *dolia* i, en menor quantitat, de *tegulae*, que ben segur es relacionen amb la producció local de terrissa.

Un fet remarcable d'aquest tester és que el reompliment anul·la un magatzem de *dolia* anterior, com també un conjunt de sitges probablement ibèriques, encara en procés d'excavació.

Les produccions

Després d'una primera revisió dels materials i amb caràcter provisional, a causa de la manca d'un estudi a fons dels mateixos, podem distingir quines eren les principals produccions d'aquests forns.

La producció dominant era la d'àmfora, fet demostrat no solament per l'elevada proporció de fragments d'aquest tipus ceràmic, sinó també per la troballa de rebutjos de forn, la repetició de segells i l'homogeneïtat de les pastes. Es poden diferenciar dues fases de producció. La primera començà durant el primer decenni abans de l'Era i finalitzà als voltants de l'any 15 dC. En aquest primer moment únicament es produeixen àmfores del tipus Pascual 1. Els nivells corresponents a aquesta fase s'han localitzat a diverses sitges i dipòsits de l'edifici de la vil·la. Durant la segona fase, que se situa a mitjan segle I dC, es detecta la producció simultània del tipus Pascual 1 i del tripus Dressel 2-4. Les produccions del segon moment les trobem representades principalment al tester abans descrit. Durant els dos períodes les àmfores presenten marques sobre pivot.

En els nivells del s. II dC la proporció de fragments d'àmfora és molt reduïda, el que interpretem com a indicador que en aquesta fase la producció d'envasos vinaris ja havia finalitzat. Paral·lelament a la fabricació d'àmfores es detecta la producció, quantitativament menys important, de *tegulae*, testimoniada per la troballa freqüent de rebutjos de forn. Tenim també constància de la producció de ceràmica comuna perquè la presència igualment de rebutjos de coccio ho posa en evidència.

Cronologia de l'assentament romà

Els nivells més antics poden datar-se per la presència de formes de T.S. Itàlica del darrer decenni aC (Goudineau 24, 26, 27 A i 28). L'activitat de la vil·la es devia desenvolupar fins als volts del 200 dC d'acord amb la presència de T.S. Clara A (Lamboglia 10 A - Hayes 23).

CONCLUSIONS

Sembla possible proposar una ocupació d'aquest paratge des del neolític mitjà al IV mil·lenni aC en datació no calibrada, que correspondria a unes gens de la cultura dels «Sepulcres de fossa». També tenim vestigis del final del neolític corresponents al grup «Veracià», els quals fins i tot podrien haver viscut en un moment cronològic contemporani al calcolític d'altres llocs, període no detectat aquí fins al present. Els testimonis al llarg de l'edat del bronze són presents i és molt possible que travessin l'edat del ferro.

És impossible conèixer el grau d'estabilitat d'aquestes poblacions en aquest paratge i si l'ocupació de la zona va ser continuada al llarg de la prehistòria o si hi ha buits importants que no sempre detectem. Malgrat tot, ens sembla lícit pensar en poblats de cabanes de material perible, que podrien coincidir amplament amb les estructures descobertes i que es van desplaçar paulatinament de la plana cap a la carena del serrat. El reompliment d'aquestes ens parla d'una economia ramadera i agrícola. Tant els cereals (blat i ordi) com la fauna domèstica (ovella, cabra, porc i bou) hi són presents des del neolític, si bé amb diferent proporció. El domini d'una o altra segurament va variar al llarg del temps. Es detecta un impuls econòmic notable a finals de l'edat del bronze i la primera edat del ferro amb una activitat agrícola molt destacada i sembla que molt més extensiva que en els moments precedents.

Hem observat un hiatus cronològic entre els darrers moments prehistòrics i la fase ibèrica del s. III aC. La transició entre els períodes ibèric i romà resulta també mal coneguda, a causa de l'escassetat de vestigis d'època tardo-republicana trobats al jaciment.

L'estudi dels mobiliaris, de les diferents estructures, de la seva distribució espacial i la relació topogràfica formaran part d'un estudi global d'aquest paratge arqueològic, del qual esperem recuperar un quadre aproximat del seu paleoambient, de la població que el va ocupar, de la seva organització i explotació econòmica, així com concretar-ne la cronologia i la relació cronològica entre les diferents ocupacions. Algunes de les anàlisis pertinents per aconseguir aquests objectius ja s'han iniciat i esperem que les restants s'iniciïn aviat. El Servei d'Arqueologia té la paraula. Nosaltres confiem que aquest ambiciós projecte arqueològic pugui finalitzar-se: per a això és necessari un últim esforç de les institucions i de la propietat.

BIBLIOGRAFIA

- LLONGUERAS, M; MARCET, R. i PETIT, M.^aA (1982): «Bòbila Madurell, Sant Quirze del Vallès», a *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys, Excavacions arqueològiques a Catalunya*, 1 Barcelona, pp. 85 a 87.
- MARCET, R.; PETIT, M.ª A. (1985): «Assentaments d'habitació a l'aire lliure de la comarca del Vallès. Del neolític al Bronze Final», a *Estudios de la Antigüedad*, 2, Bellaterra, pp. 93 a 133.
- MARTÍN, A. (1985): «De la cultura de los "Sepulcros de Fosa", al grupo de "Veraza" en el Vallés», a *Estudios de la Antigüedad*, 2 Bellaterra, pp. 3 a 57.
- MAS, L. (1964): «Razón topográfica del emplazamiento de la primera sede parroquial de San Félix de Arrahona en relación con el trazado de la Vía Augusta», a *Museo de la Ciudad de Sabadell*, 8.
- MAYER, M.; RODA, I. (1984): «La romanització del Vallès segons l'epigrafia», a *Museu d'Història de Sabadell*, pàg. 18.
- MIQUEL, D.; CASANOVAS, P.; MORRAL, E (1947): «El jaciment Bòbila Madurell en Sant Quirze de Galliners», a *Museo de la Ciudad de Sabadell*, III, pp. 57 a 75.
- VILA, J. (1913): *Memoria de los trabajos realizados en las cercanías del Real Santuario de Nuestra Señora de la Salud de Sabadell*. Sabadell, 1913, pp. 15 a 24.